

Handläggare
Kulturförvaltningen
Eva Stenstam
Telefon: 0850831989

Till
Kulturnämnden
2021-06-15

Äldreförvaltningen
Tove Ahner
Telefon: 0850836220

Äldrenämnden
2021-06-15

Utredning av förutsättningar för en modell för äldres möte med kultur

Kulturförvaltningens förslag till beslut

Kulturnämnden godkänner anmälan av *Utredning av förutsättningar för en modell för äldres möte med kultur*.

Äldreförvaltningens förslag till beslut

Äldrenämnden godkänner anmälan av *Utredning av förutsättningar för en modell för äldres möte med kultur*.

Patrik Liljegren
tf. förvaltningschef
kulturförvaltningen

Patric Rylander
äldredirektör
äldreförvaltningen

Sammanfattning

Kulturförvaltningen har fått i uppdrag att, i samråd med äldreförvaltningen, utreda förutsättningarna för en ekonomiskt och administrativt hållbar modell i syfte att nå ut med kulturprogram till Stockholms äldre invånare. Utredningen ska svara upp mot följande budgetuppdrag:

Kulturnämnden ska i samråd med äldrenämnden utreda möjligheten för en permanent kulturpremie, i likhet med kulanpremien, riktad till äldre. BUDGET 2021-2023 sid 168

Stockholms stad har en åldrande befolkning och äldres rätt till kultur blir därför en allt mer prioriterad fråga. Utredningen visar på att det finns ett intresse och ett behov inom äldreomsorgen av att ta del av kulturprogram av hög kvalitet. Samtidigt ser förutsättningarna olika ut på enheterna inom äldreomsorgen när det gäller möjligheten att köpa in kultur. Det finns även en stor efterfrågan, både bland äldre och hos personal inom äldreomsorgen, av information om befintligt kulturutbud som lämpar sig för äldre med olika behov och förutsättningar.

För att kultur ska bli en integrerad del och få en högre prioritet inom äldreomsorgens arbete krävs samtidigt ett långsiktigt strategiskt arbete. En förutsättning för att lyckas med en efterfrågestyrd distribution av kulturprogram är att det finns ett starkt mottagarsystem. Viktiga delar i detta är ett tydligt uppdrag till stadsdelsförvaltningarna och äldreomsorgen, kompetenshöjning på olika nivåer inom äldreomsorgen samt långsiktiga former för samverkan mellan stadsdelsförvaltningarna, äldreförvaltningen och kulturförvaltningen. Lärdomar från andra insatser som syftar till att nå ut med kultur till äldre inom äldreomsorgen visar på vikten av tydlig ansvarsfördelning mellan de förvaltningar som ansvarar för äldreomsorg respektive kultur.

Med utgångspunkt i utredningen bedömer förvaltningarna att det krävs flera olika typer av insatser på olika nivåer för att skapa en likvärdig tillgång till kultur för stadens äldre invånare.

Förvaltningarna föreslår följande insatser:

- Paketerad information och kommunikation
- Kostnadsfri kulturturné för vård och omsorgsboenden
- Bokningsbart kulturutbud till reducerat pris
- Kompensutveckling för personal inom äldreomsorgen
- Metodutveckling och strategiska pilotprojekt
- Ny funktion med ansvar för kultur för äldre

Förvaltningarna beräknar att insatserna samlat kommer att ha en årlig kostnad på cirka 6,5 mnkr. Utöver detta kommer det inledningsvis att krävas en uppstartskostnad på 0,5 – 1 mnkr för skapande av IT-plattform.

Bakgrund

Av Stockholms stads drygt 978 000 invånare är cirka 15 procent över 65 år. Av dessa är cirka 35 000 invånare 80 år eller äldre. Det är en grupp som växer snabbt i antal. Det är ett mål inom såväl den nationella som den kommunala kulturpolitiken att alla

ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Covid-19- pandemin har på många sätt visat på samhällets sårbarhet och flertalet äldre har drabbats särskilt hårt. Detta gör satsningar som syftar till att motverka ofrivillig ensamhet inom målgruppen än mer prioriterade. Här kan kulturaktiviteter fylla en viktig roll.

Ärendet

Kulturförvaltningen har fått i uppdrag att i samråd med äldreförvaltningen utreda förutsättningarna för en ekonomiskt och administrativt hållbar modell i syfte att nå ut med kulturprogram till Stockholms äldre invånare. Utredningen ska svara upp mot följande budgetuppdrag:

Kulturnämnden ska i samråd med äldrenämnden utreda möjligheten för en permanent kulturpremie, i likhet med kulanpremien, riktad till äldre. (Budget 2021-2023)

Förvaltningarna har i uppdragsdirektivet för utredningen utvecklat och operationaliserat uppdraget till att utredningen ska presentera ett förslag på en möjlig modell för äldres tillgång till kvalitativa kulturupplevelser som:

- Stärker en jämlik tillgång till kultur för äldre så att geografi i staden inte har betydelse för möjligheten att uppleva och delta i kulturprogram.
- Skapar goda förutsättningar för distribution och/eller förmedling av kulturprogram producerat av både stadens institutioner och det fria kulturlivet.
- Är utformad efter äldreomsorgens behov och förutsättningar för att därmed underlätta integreringen av kultur i verksamheten.

Målet för den modell som föreslås är att äldre i Stockholm ska erbjudas kultur av hög kvalitet som en del i att uppnå en äldrevänlig stad. Kulturupplevelser ska även bidra till att bryta äldres ofrivilliga ensamhet.

Prioriterad målgrupp

Många människor som är över 65 år är aktiva kulturkonsumenter. Äldres möjlighet att delta i de aktiviteter de önskar upplevs som hög. Det är emellertid många äldre som, av olika skäl, inte har möjlighet att aktivt delta i kulturlivet. Utredningen föreslår att målgruppen för det förslag på modell för kulturmöten som uppdraget avser avgränsas enligt följande.

Målgrupper är de personer 65 år och äldre som:

- besöker öppna träffpunkter eller aktivitetscenter för seniorer
- bor i ordinärt boende och är i behov av hjälp för att kunna ta sig till aktiviteter, träffpunkter och liknande. Hjälpen ges i form av beviljad ledsagning eller genom sällskap av en frivilligorganisation.
- bor i ordinärt boende och har en partner som är beviljad avlösning
- bor i ordinärt boende och är beviljade hemtjänstinsatser
- går på biståndsbedömd dagverksamhet
- bor på servicehus
- bor på vård- och omsorgsboende

Denna avgränsning tydliggör att de insatser som föreslås i första hand bör fokusera på de äldre som är i behov av samhällets stöd och har svårt att ta del av kulturutbudet på egen hand.

Utredningen föreslår vidare att insatserna ska omfatta både verksamheter i kommunal och privat regi.

Ärendets beredning

Utredningen och tjänsteutlåtandet har samordnats av kulturstrategiska staben på kulturförvaltningen. Arbetet har genomförts av en arbetsgrupp med representanter från kulturförvaltningen och äldreförvaltningen. Styrgruppen för arbetet har omfattat förvaltningschefen på kulturförvaltningen respektive äldreförvaltningen.

Inom ramen för utredningen har intervjuer genomförts med medarbetare på olika nivåer inom äldreomsorgen, representanter för det fria kulturlivet, kultursekreterare, medarbetare på kulturförvaltningen, Stockholms stadsarkiv och äldreförvaltningen samt ett urval av stadsdelarnas pensionärsråd. Utredningen har även samlat in lärdomar från hur andra aktörer, regioner och kommuner arbetar för att nå ut med kultur till äldre.

Äldreförvaltningens samverkan med de fackliga organisationerna har skett i förvaltningsgruppen den 9 juni 2021.

Kommunstyrelsens pensionärsråd har tagit del av ärendet den 8 juni. Socialnämndens, äldrenämndens och överförmyndarnämndens gemensamma råd för funktionshinderfrågor har tagit del av ärendet den 10 juni 2021.

Utredningens resultat

Utredningen visar på att det finns ett intresse och ett behov inom äldreomsorgen av att ta del av kulturutbudprogram av hög

kvalité. Samtidigt ser förutsättningarna olika ut på olika enheter när det gäller möjligheten att köpa in kultur. Detta gäller såväl de finansiella möjligheterna, tolkning av uppdraget och den kompetens som krävs för att kultur ska bli en prioriterad fråga i det dagliga arbetet.

Det finns en stor efterfrågan, både bland äldre och bland personal inom äldreomsorgen, på information om befintligt kulturutbud som lämpar sig för äldre med olika behov och förutsättningar. Här ser även kulturförvaltningen och Stockholms stadsarkiv ett utvecklingsbehov i att paketera och samordna utbud och information riktat mot en äldre målgrupp.

För att kultur ska bli en integrerad del och få en högre prioritet inom äldreomsorgens arbete krävs samtidigt ett långsiktigt strategiskt arbete. En förutsättning för att lyckas med en efterfrågestyrd distribution av kulturprogram är att det finns ett starkt mottagarsystem. Detta innebär både att det måste skapas tydliga funktioner för bokning av kulturprogram och incitament inom äldreomsorgen att prioritera kultur. Utredningen visar även på att det ofta innebär betydande administrativa kostnader att driva efterfrågestyrda system samt att det är en utmaning att säkra en jämlik spridning. Ett kostnadsfritt kulturutbud kan göra det lättare att säkra en jämlik spridning. Det medför samtidigt ett behov av ett strategiskt arbete för att skapa ett ansvarstagande hos mottagarna.

En del i att skapa incitament hos mottagarna kan vara att förtydliga det uppdrag som stadsdelsförvaltningarna och äldreomsorgen har att säkra att de äldre får del av kultur av hög kvalité. Uppdraget behöver även följas upp på ett mer strukturerat sätt. Det finns även behov av kompetenshöjning på olika nivåer inom äldreomsorgen så att kultur blir en naturlig och integrerad del i det dagliga arbetet. Det är också viktigt att bygga långsiktiga former för samverkan mellan stadsdelsförvaltningarna, äldreförvaltningen och kulturförvaltningen för att tillsammans arbeta för äldres rätt till kultur utifrån förvaltningarnas respektive uppdrag.

Lärdomar från andra modeller som syftar till att nå ut med kultur till äldre inom äldreomsorgen visar också på vikten av tydlig ansvarsfördelning mellan de förvaltningar som ansvarar för äldreomsorg respektive kultur. För att säkra ett gemensamt ansvar bör även finansieringen delas mellan berörda aktörer.

Det fria kulturlivet ser positivt på att staden tar initiativ till att skapa ett system för att nå ut med kultur till stadens äldre invånare. Viktiga aspekter att beakta ur deras perspektiv är, bland annat, att ett sådant system måste skapa möjligheter för långsiktighet och planering.

Förvaltningarnas förslag

Förvaltningarna bedömer att det krävs olika typer av insatser på olika nivåer för att skapa en likvärdig tillgång till kultur för stadens äldre invånare. Ett efterfrågestyrt kulturutbud behöver kompletteras med ett strategiskt arbete med att bygga en mottagarstruktur och skapa förutsättningar för ett långsiktigt arbete med kultur inom äldreomsorgen. Utredningen visar även på att det, åtminstone tillfälligt, finns behov av kostnadsfria uppsökande kulturprogram riktade mot de äldre som har svårast att på egen hand ta del av stadens kulturliv. För att lyckas i arbetet krävs samordning och att ansvaret delas mellan berörda förvaltningar. Utredningen föreslår följande insatser som tillsammans utgör en modell för att ge äldre tillgång till kvalitativa kulturupplevelser.

Paketerad information och kommunikation

Insatserna syftar till att nå ut brett med paketerad och riktad information till personal inom äldreomsorgen samt till målgruppen äldre. Genom tydligare information ska stadens äldre få kännedom om vad som erbjuds som passar deras intressen, behov och förutsättningar. Personal inom äldreomsorgen ska även få information om hur de kan arbeta med kultur i vardagen.

Kulturturné för vård och omsorgsboenden

Förutsättningarna ser i dagsläget olika ut på enheterna inom äldreomsorgen när det gäller inköp av professionell kultur. Det finns därför, åtminstone för en tid, behov av ett kostnadsfritt uppsökande kulturprogram som prioriterade enheter lätt kan ta del av. Målgruppen är i första hand vård och omsorgsboenden, då de som bor där har särskilt svårt att ta del av stadens kulturliv. Målet är att alla som bor på ett vård- och omsorgsboende ska erbjudas ett basutbud av kultur av hög kvalitet. Förhoppningen är att kostnadsfria besök ska öka intresset för kultur hos personalen och därigenom öka incitamentet för fortsatta kulturinköp.

Bokningsbart kulturutbud till reducerat pris

Insatsen syftar till att tillgängliggöra ett kulturutbud av hög kvalitet för målgruppen genom subventionering och kvalitetssäkring av utbud samt samordning av utbudsinformation. Ett efterfrågestyrt kulturutbud, där initiativet kommer från en specifik enhet eller stadsdelsförvaltning, skapar förutsättningar för att anpassa kulturutbudet till lokala förutsättningar. Delad finansiering ökar även ansvarstagandet från bokaren. Målgrupper är särskilda boendeformer, dagverksamhet samt öppna verksamheter. Målet är att alla enheter som omfattas av insatsen ska genomföra minst tre kulturinköp per år.

Utredningen visar på att det finns ett antal huvudsakliga spår för hur det bokningsbara utbudet kan organiseras som bör utredas vidare i ett nästa steg.

Kompensutveckling

Insatserna syftar till stärka kompetensen hos personalen inom äldreomsorgen så att kultur blir en naturlig och integrerad del i det dagliga arbetet. Viktiga målgrupper är, exempelvis, chefer, aktivitetsansvariga, biståndshandläggare och ledsagare.

Metodutveckling och strategiska pilotprojekt

Samverkan mellan kultur och äldreomsorg är ett relativt utforskat område inom Stockholms stad. Det finns behov av strategiska satsningar för att utveckla arbetssätt och metoder inom såväl fackförvaltningarna, stadsdelsförvaltningarna och äldreomsorgen. Strategiska insatser kan omfatta många olika områden. Exempel på intressanta områden som framkommit i utredningen är arbetssätt och modeller för olika typer av generationsövergripande insatser, satsningar på att utveckla det digitala utbudet riktat mot äldreomsorgen, satsningar på VR samt nya metoder för att nå ut med kultur till de som bor hemma och har svårt att ta del av den öppna verksamheten.

Ny funktion med ansvar för kultur för äldre

Arbetet för att säkra den växande målgruppen äldres rätt till kultur kommer att kräva personella resurser. Utredningen föreslår därför att det avsätts resurser motsvarande minst en heltidstjänst på stadsövergripande nivå för samordning av de insatser som utredningen föreslår samt för att driva ett strategiskt arbete i frågor som rör kultur för äldre. Funktionen kan ligga på en person, eller delas upp på flera tjänster.

Ansvarsfördelning och roller i genomförandet

Styrgrupp: En styrgrupp etableras för genomförandet av det samlade uppdraget kultur för äldre. Denna bör bestå av cheferna för kulturförvaltningen och äldreförvaltningen samt representanter för stadsdelsförvaltningarnas äldreomsorgschefer.

Ny funktion med ansvar för kultur för äldre: Samordnar insatserna och driver det strategiska arbetet.

Stadsdelsförvaltningarna: Avsätter medel för inköp av kultur samt följer upp arbetet med kultur inom äldreomsorgen. Utser en ansvarig för kontakter med kulturförvaltningen och äldreförvaltningen i frågor som rör kultur och äldre.

Beräknade kostnader

Förvaltningarna beräknar att insatserna samlat kommer att ha en årlig kostnad på cirka 6,5 mnkr. Utöver detta kommer det inledningsvis att krävas en uppstartskostnad på 0,5 – 1 mnkr för skapande av IT-plattform.

Jämställdhetsanalys

Målgruppen för de föreslagna insatserna domineras av kvinnor. Skillnaden mellan andelen kvinnor och män ökar med stigande ålder i Stockholms stad. I den högsta åldersgruppen, 90 år eller äldre, var 2020 tre av fyra kvinnor. Utredningen visar samtidigt på att det finns en utmaning, exempelvis för de öppna verksamheterna, i att locka män till verksamheterna. Det kan därför finnas behov av riktade insatser för att nå denna målgrupp. Förvaltningarna bedömer inte att förslaget på modell kommer att få någon negativ påverkan på jämställdhet.

Bilagor

1. Utredning av förutsättningar för en modell för äldres möte med kultur.